Абдулла Шаигин анадан олмасынын 100 иллији

О ГӘДӘР ҺӘССАС ОЛУБ КИ...

Абдулла Шаиг адына ушаг китабханасы мөнтәбиҳ шаирин јуз иллији мүнасибәтилә бөјүк кечә тәшкил етмишди. Салон баштан-баша шән, мәһрибан ушаглара долу иди. Сәһнәјә галхаркән онларын һамысынын нечә һәрарәтлә әл чалдығынды көрдүм. Бизә тәшәккүрмүјдүлар ки, бу, Абдулла Шаигин јубилеји илә әлагәдар кечирир. Она көрә дә ушаглара шаир һаггында, онун һәјаты, јарадычылыг фәалијәти һаггында мәнзиг сөһбәт едәк. Илк сөз мәнә верилди. Ајаға галхыб сөһбәнин кәнарына кәлдим, гаршымда маврагдолу көзләрә мәнә бахан ушаглары сөјр етдим. Һарадан, нечә башлајым, билмәдим, сүкут ичиндә сусмағым онлара даһа мараглы көрүнүр, салонда чанлынма јараныр. Бундан истифадә едиб онлара мүраҹиәтлә сөз башладым:

—Әзиз ушаглар, сиз бир ше'р охумаг истәјирдим. Амма бир мисра јадымдан чыхыб, нә гәдәр фикирләшсәм, тапа билмәдим, истәјирәм ки, сиз мәнә көмәк едәсиниз...

Ушагларын көзләриндәки маврағы бир ишыға чеврилмишди. Өзүм гәсдән, билә-билә тәләсмирдим. Фикирләшдикә фикирлә ше'ри охумаға башладым:

Ала-була бәс кечк...

Ше'рин дамысыны мәним дәмәјимә етдијә галмады. Ушаглар һәвәслә, сәс-сәсә вериб охумаға башладылар:

А гоша бүлүнҹ кечк...
Јаглыз кәсмә, доланма,
Дөгә-дашла дымранма.
Бир гурд чыхса гаршима,
Сән нә едәр-сән онда?
Чобан ачынча көзүн,
Гәлар кин бүлүнҹүнү!!

Дәмәк олар ки, мән сусмушдум, тәкчә әлләримин әв башымын һәрәкәти илә бир дәрәҹәдә кимин бу хорда иштирак едиздим. Әлә ки, онлар ше'ри охујуб гуртардылар, дөрһәд сүал вердим:

—Бу ше'р киминдир?

Јенә хорла чаваб вердиләр:

—Абдулла Шаигин!

—Онун даһа һансы ше'ри әәбәр билирсиниз?

Ушаглар јенә сәс-сәсә вердиләр:

Ај пипиҹ ган хоруз,
Кәзмәјин мәрчә хоруз!

Бу ше'ри динләдикчә бүтүн өмру боју әдәбијата, сәнәтә үрәкдән бағланмыш, ушаглары бөјүк бир сенмәз мәнәбәјә чевриб, сонра бүтүн ичәри-ичәри, нәчиб, хејирхаһ бир инсанын мә'наны әв шәрәфли һәјат јолу көзләрим өнүндә чанланды. Инди чошгунлуғла, һәәсла, бир-бириндә баха-баха ше'р охујан бу ушаглар билмирдиләр ки, Абдулла Шаиг күчлу әв гүвәтли бир мүәллим олмушдур. Һәмишә дә мүәллим олмағы илә фәхр етмишдир. Истәр-истәмәз унудулмаз әдибин өз сөзләри гуларларымда сасләнди: «Мәнә «мүәллимлиј» сөрф етдијин вахты өз енерјини өз әдәби јарадычылығына сөрф етмиш олсајдын, бу күн сәнин даһа камил бәдии әсәрләрин оларды» дејәнләр чох олмуш, анчаг мән бу күн јасыжылыгымдан әнјәдә мүәллимлијиндә нфтихар едирәм». Ө, бу сөзләри мә'насыз јерә дәмәмишдир. Чүнки мүәллимлик сәнәткарә зәнкин төчрүбә вермиш, ушагларын мә'нәви аләмини, психолоҹикәсини, дүнјакөрүшүнү дәриндән дәринә мәнимсәмиш, мәһз јахшы, көзәл әсәрләринин јарамасында онун бөјүк бә мисалсыз ролу олмушдур. Дәрс дедији о вахтларда шакирдләр үчүн мүхтәлиф дәрсликләр һазырламышды. Бу дәрсликләрә бәдии әсәрләриндән нүмунәләр дә дахил етмишди. Онун тәртиб етдији «Ушаг чешмәји», «Ушаг көзлүјү», «Күлзар» вә «Түрк әдәбијаты» кими дәрсликләринин өнәдијси ејни чох бөјүк олмушдур.

Бир дә көрдүм ки, ушаглар сусуб јенә мәнә бахырлар. Одур ки, чәлд јенә бир суал вердим:

—Сиз Мирзә Әлөкбәр Сабири, Әббас Сәһһәти таныјырсынызмы?

Суалы вермәјимлә чаваб алмағым бир олду. Әлбәттә, ушаглар Азәрбајчан әдәбијатынын бөјүк сәнәткарларыны јахшы таныјырдылар вә мән онлара Абдулла Шаиг Сабирлә, Сәһһәтлә көрүшләриндән вә мөктубламаларындан данышмаға باشلادم.

Бу заман ушаглыг илләримдә илк дәфә һәјатымда охудуғум «Тыг-тыг ханым» адлы бир әсәрин мәндә дә гурдуғу бөјүк тәәссүрат јадыма дүшдү. Бу нағыл-поема о гәдәр ширин, о гәдәр көзәл јазылмышды ки, ушаг һафизәмә әбәдилик олараг һәкк олуб галды. Абдулла Шаиг Тыг-тыг ханыма мәхсус сифәтләри чох дәгиг тапа билмишди, онун Сичан бәјә әлагәдар олан өһвалатлары маврагла вә 'мә'налы олдуғундан охудуғча охумаг истәјирсән.

Соған габыларындан
Бир чадра тикди, шыг-шыг,
Фындыг габыларындан
Чарыг кејнди, тыг-тыг..,

Бу поеманы нечә өјсәл охумушдур, һәлә јенә да охујачағам.

Ејни сөзләри Абдулла Шаигин «Түлкү һәччә кедир» поемасы һаггында да дејә биләрик. Бу әсәр ушагларын да, чәсарәтлә дәмәк олар ки, һәтта бөјүкләрин дә севә-севә охудуғу, һејран галдығы бир поемадыр. Абдулла Шаиг Азәрбајчан халг әдәбијатындан елә бөјүк мөһарәт вә усталыға истифадә етмишдир ки, белә камил нағылпоема үзә чыхарда биламидир. Түлкүнүн башта чилдә кирә кәндәкәнд көзмәси, төјларла, хорузларда дост олмасы вә бунларын нәтичәси һәмі маврагы, һәм күлмәли, һәм дә мә'налыдыр. Һәлә ушагларын рүһунда, тәрбијә, зөвгүнә тәсир үчүн көлән, ширин, колоритли, нағылвари, сәнрәкар бир дилин көзәллијини демирик. Һәм «Тыг-тыг ханым», һәм дә «Түлкү һәччә кедир» әсәрләринин мәзмунунда, мәзмунунда чох бөјүк рол ојнадығыны хүсуси гејд етмәк истәјирик.

Мән ушаглара Абдулла Шаигин тәкчә Сабирлә, Сәһәтлә достлуғундан данышмадым. Ахы, бөјүк сәнәткар ејни мәнәбәбәтлә әбдүрреһим бәј Һагвердијева, Мирзә Чәлилә, Мәһәммәд Һадијә, Нәчәф бәј Вәзирова, М. С. Ордубадијә, С. С. Ахундова, Н. Нәриманова, Ч. Чаббарлыја, Х. Чавидә јанашыр, онлары үрәкдән севириди. Бу сијаһы һәлә там дејилдир. Бөјүкләр Талыблы, Симург, Рүһулла Ахундов, Фиридунбәј Кочәрли, Мәһди Сејидәдә, Сүлејман Рүстәм, Сәмәд Вурғун кими көрәкәмли шахсијәтләрин адларыны о сијаһыја әлавә етсәк, Абдулла Шаигин әлагә сахладығы, көрүндүјү, достлуг етдији адамларын нәмләри олдуғуну башы дүшмәк чәтин дејил. Аҹдын олур ки, көрәкәмли әдәбиј һәјаты бизим Азәрбајчан әдәбијатынын бөјүк сәнәткарлары илә һәмишә бағлы олмушдур. Бу чәһәтдән онун јаздығы «Хатирәләрим» адлы мөһтәшәм китабынын әһәмијәти чохдур. Бу китаб өзүнә әсәр кими гијмәтлидир, күчлүдүр, мавраглыдыр, әдәбиј һәјаты, фәалијәти һаггында кениш тәсәввүр јарадыр.

Абдулла Шаигин әәнкин әдәби ирси вардыр, ону нәзәрдән кечирәндә тәкчә жанрларын мүхтәлифлији бизи һејран гојур. О, роман, повест, ше'р, гәзәл, нағыл, комедија, драм, фачиә, һекајә, мәгаләләр, ресензија хатирә, төсмиләр, мөктуб јазмышдыр. Бу жанрлар мүхтәлиф олса да, сәнәткарын мәгсәди, фикри бир олмуш, халгымыза, чәмијәтимизә, бир дә ки, балаларымыза шәрәфлә хидмәт етмәк вә онлара јүксәк дүјгулар, һиссләр јахшыламаг еши илә јашајыбратмышдыр. Бәс тәрчүмәләр?! Низамидән, Шекспирдән, Пушкиндән, Крыловдан вә башга сәнәткарларын әсәрләриндән нүмунәләри дилимизә тәрчүмә етмиш, Азәрбајчан охучуларына чатдырмышдыр. А. Шаигин «Коч» кими мөһтәшәм һекајәсиндән, «Араз» романындан, «Фитнә», «Нушабә», «Хасә» пјесләриндән, ше'р вә поемаларындан хәбәри олмајан адам тапмаг чәтиндир.

Илк дәфә, ушаглыг илләримдә «Хасә» таманасына бахмагымы һәлә дә унуда билмирәм. О дөврүн рүһу, колорити пјесдә күчлү чыхмышды. Сонра «Фитнә», даһа сонра исә «Нушабә» вә бир сатирик хәлифә кими пјесләрин тамашалары мәнә гүввәтли тә'сир бағышламышды. Тәсадүфи дејил ки, Абдулла Шаиг ушаг драматургијасынын банисі һесаб олунур. Онун «Көзәл баһар», «Әл оғлу», «Вәтән», «Ана» вә башга пјесләри дә тамашаҹа гојулмуҹ, ушагларын, кәнчләрин тәрбијәсиндә бөјүк рол ојнамышдыр.

Бу јахынларда китаб мағазаларына «Шаигә јад ет» адлы маврагы бир китаб бурахылмышдыр. Мүәллимләрин, јазычыларын, алимләрин, журналистләрин А. Шаиг һаггында хатирәләринә, ејни заманда онларын фикирләринә, мәгаләләрини охујанда өнүмә, хејирхаһ, мүнис, көрәф, әәссас бир инсан көзләримиз гаршысында чанлыјдыр. Һөгигәтән дә, о бүтүн өмрү боју белә нәчиблик вә хејирхаһлығла јашајыб. Ушаглары бөјүк мәнәбәбәтлә севиб, әәмәктдән, ишләмәкдән јүксәк зөвг алыб, һеч кәсин гәлбинә дәјмәјиб, о гәдәр һәссас олуб ки, инсанларын кәдәрини, севинчини көзләриндән охумагы бачарыб. Бу китабын мүәллифләриндән бә'зиларинин адыны чәкмәмәк мүмкүн дејил. Сејид Һүсејн, Фиридунбәј Кочәрли, Һүсејн Чавид, Тачы Шәбдин, Мәһәммәд Һүсејн, Мирзә Һөрәнмов, Сәмәд Вурғун, Сүлејман Рүстәм, Мир Чәлал кими јазычылар, Мәммәд Арифә, Мәмәд Чәфәр, Һәмид Араслы, Мустафа Гулијев, Чәфәр Хәндан, Әббас Заманов, Әзиз Мирәһмәдов, Бәкир Нәбијев кими алимләр, Чәмо Чәбрајылбәјли, Әлләр Гарабағлы кими мөһтәшәм мүәллимләр — педагоглар Абдулла Шаиг һаггында маврагы хатирәләри, гејдләри, мәгаләләри вардыр.

Бүтүн бунлар һаггында ушаглара данышдыгча, онларын көзүндәки маврагы севинчи көрдүкчә мән дә севинирдим:

О, елин сәнәткары,
Халгымызын вүгары,
Гәрәвәтлә долудур.
Сәнәтинә баһарсы,
Үфугларын гашында,
Нөһәнк бир дағ көрүрүк.
Өзүнүн јуз јашында,
Шаигә сар көрүрүк!

Ушагларын алгышлары ади алгышлар дејилди, бөјүк сәнәткарын мәнәбәбәтинә мәнәбәтә чаваб иди.

Т. МАҺМУД.